Хелън Рапапорт

БОРБАТА ЗА СПАСЯВАНЕТО НА РОМАНОВИ

София, 2022

Helen Rappaport
The Race to Save the Romanovs

Copyright © 2018 by Helen Rappaport
This edition is published by arrangement with Peters, Fraser and Dunlop Ltd. Through Andrew Nurnberg Associates International.

© Издателство „Изток-Запад“, 2022

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Мария Кондакова, превод, 2022
© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2022

ISBN 978-619-01-1083-5 (мека подвързия)
ISBN 978-619-01-1084-2 (твърда подвързия)

ХЕЛЪН РАПАПОРТ

БОРБАТА ЗА СПАСЯВАНЕТО НА РОМАНОВИ

ИСТИНАТА ЗАД ТАЙНИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА СПАСЯВАНЕ НА ИМПЕРАТОРСКОТО СЕМЕЙСТВО НА РУСИЯ

Превод от английски
Мария Кондакова

ИЗТОК ЗАПАД

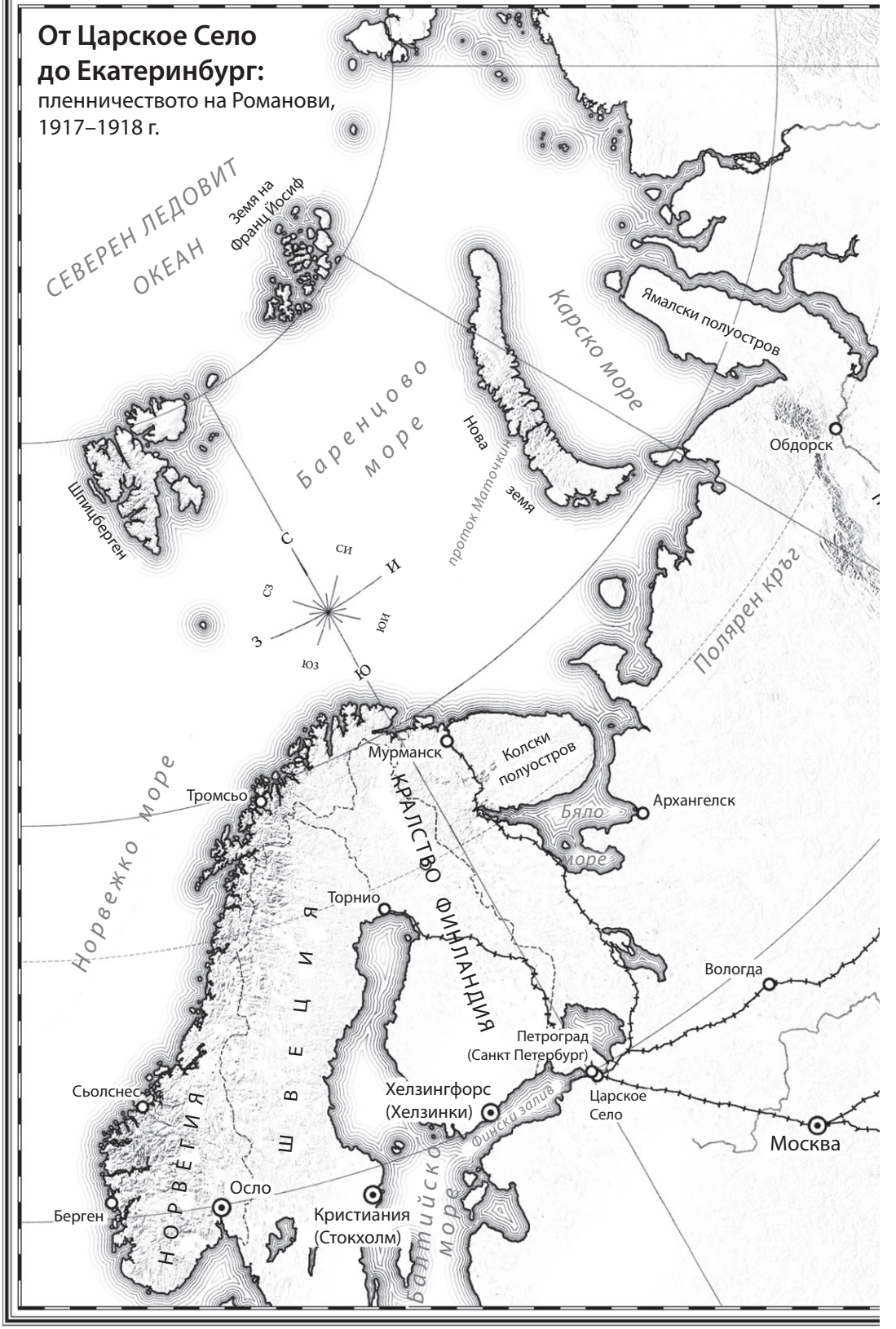
Съдържание

Речник на имената 13

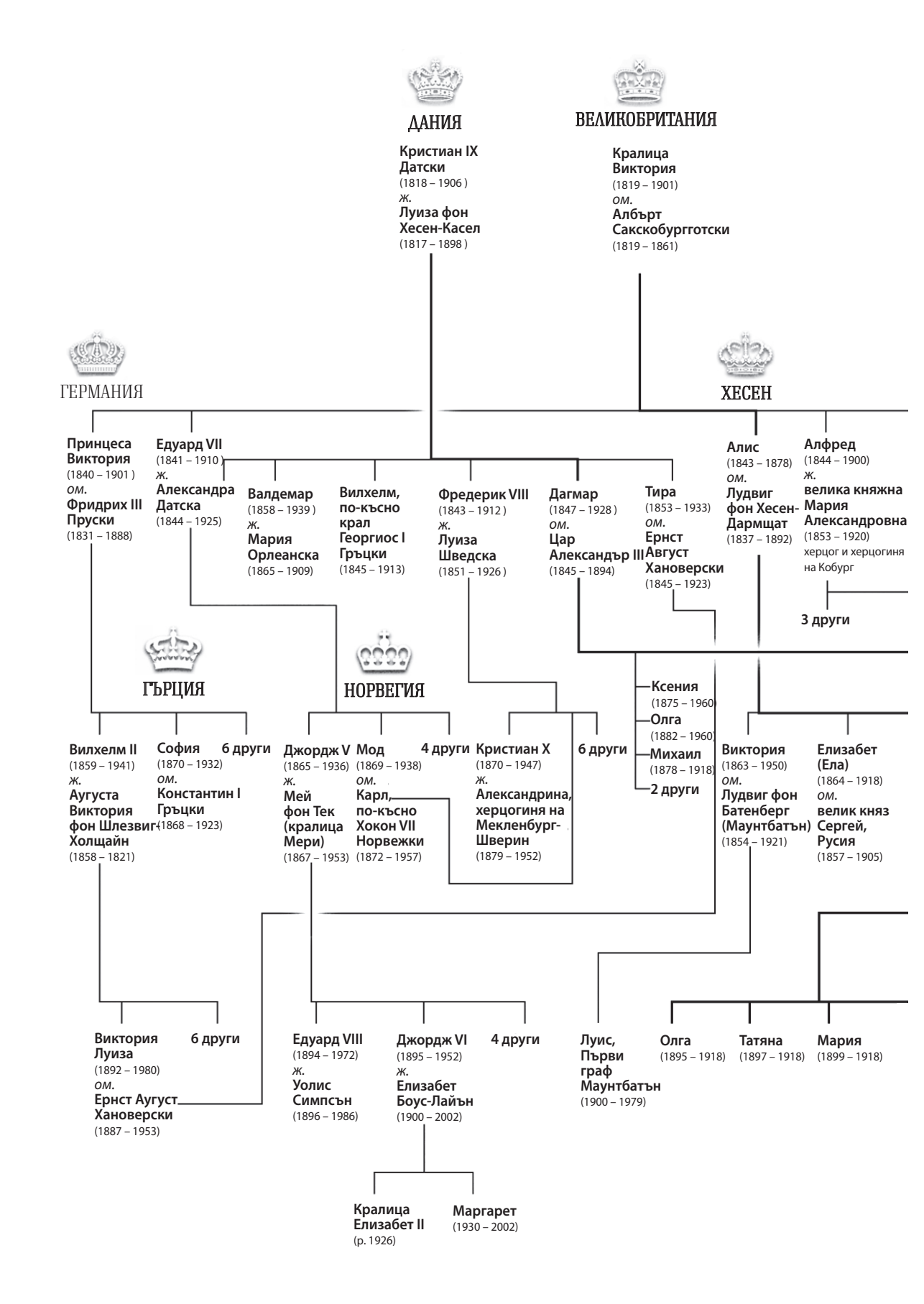
Вместо начало 19
Глава 1 Щастливи семейства 24
Глава 2 „В мрака се спотайва катастрофа“ 40
Глава 3 „Алики е причината за всичко това, а Ники е слаб“ 57
Глава 4 „Кралят се тревожи все повече с всеки ден“ 73
Глава 5 „Порт Романов край Мурманската железопътна линия“ 89
Глава 6 „Няма да бъда щастлив, докато те не напуснат благополучно Русия“ ... 100
Глава 7 „Като в роман от Дюма“ 118
Глава 8 „Моля, не споменавайте името ми!“ 136
Глава 9 „Предпочитам да умра в Русия, отколкото да бъда спасена от германците“ 154
Глава 10 „Багажът ще бъде в извънредна опасност по всяко време“ 171
Глава 11 „Чакайте изсвирването около полунощ“ 190
Глава 12 „Прекалено ужасно и безсърдечно е“ 207
Глава 13 „Горките невинни деца“ 223
Глава 14 „Негово Величество определено би предпочел нищо... да не се публикува“ 236
Послеслов „Ничия вина?“ 256

Благодарности 261
Съкращения 266
Бележки 267
Библиография 297
Показалец 309
За автора 319

В памет на моите родители
Кенет и Мери Уеър

От Царское Село
до Екатеринбург:
пленничеството на Романови,
1917–1918 г.
СЕВЕРЕН ЛЕДОВИТ ОКЕАН
Земя на Франц Йосиф
Карско море
Ямалски полуостров
Баренцово море
Нова земя
проток Маточкин
Шпицберген
Обдорск
С
СИ
И
СЗ
ЮИ
З
ЮЗ
Ю
Полярен кръг
Мурманск
Колски полуостров
Норвежко море
Тромсьо
КРАЛСТВО ФИНЛАНДИЯ
Архангелск
Бяло море
Торнио
ШВЕЦИЯ
Вологда
Петроград
(Санкт Петербург)
Сьолснес
Хелзингфорс
(Хелзинки)
Царское
Село
Москва
НОРВЕГИЯ
Осло
Берген
Кристиания
(Стокхолм)
Балтийско море
Фински залив

Маклаково
р. Енисей
Мангазея
Новосибирск
Барнаул
Семипалатинск
Транссибирска железница
към Владивосток
р. Иртиш
р. Об
Омск
ез. Балхаш
Тоболск
Тюмен
Алапаевск
р. Тобол
Екатеринбург
Челябинск
Перм
Симски Горний
Казан
Аралско море
р. Волга
Каспийско море

ДАНИЯ
Кристиан IX Датски (1818 – 1906) ж. Луиза фон Хесен-Касел (1817 – 1898)
ВЕЛИКОБРИТАНИЯ
Кралица Виктория (1819 – 1901) ом. Албърт Сакскобургготски (1819 – 1861)
ГЕРМАНИЯ
ХЕСЕН
Принцеса Виктория (1840 – 1901) ом. Фридрих III Пруски (1831 – 1888)
Едуард VII (1841 – 1910) ж. Александра Датска (1844 – 1925)
Валдемар (1858 – 1939) ж. Мария Орлеанска (1865 – 1909)
Вилхелм, по-късно крал Георгиос I Гръцки (1845 – 1913)
Фредерик VIII (1843 – 1912) ж. Луиза Шведска (1851 – 1926)
Дагмар (1847 – 1928) ом. Цар Александър III (1845 – 1894)
Тира (1853 – 1933) ом. Ернст Август Хановерски (1845 – 1923)
Алис (1843 – 1878) ом. Лудвиг фон Хесен-Дармщат (1837 – 1892)
Алфред (1844 – 1900) ж. велика княжна Мария Александровна (1853 – 1920) херцог и херцогиня на Кобург
3 други
ГЪРЦИЯ
НОРВЕГИЯ
Ксения (1875 – 1960)
Олга (1882 – 1960)
Михаил (1878 – 1918)
2 други
Вилхелм II (1859 – 1941) ж. Аугуста Виктория фон Шлезвиг-Холщайн (1858 – 1821)
София (1870 – 1932) ом. Константин I Гръцки (1868 – 1923)
6 други
Джордж V (1865 – 1936) ж. Мей фон Тек (кралица Мери) (1867 – 1953)
Мод (1869 – 1938) ом. Карл, по-късно Хокон VII Норвежки (1872 – 1957)
4 други
Кристиан X (1870 – 1947) ж. Александрина, херцогиня на Мекленбург-Шверин (1879 – 1952)
6 други
Виктория (1863 – 1950) ом. Лудвиг фон Батенберг (Маунтбатън) (1854 – 1921)
Елизабет (Ела) (1864 – 1918) ом. велик княз Сергей, Русия (1857 – 1905)
Виктория Луиза (1892 – 1980) ом. Ернст Аугуст Хановерски (1887 – 1953)
6 други
Едуард VIII (1894 – 1972) ж. Уолис Симпсън (1896 – 1986)
Джордж VI (1895 – 1952) ж. Елизабет Боус-Лайън (1900 – 2002)
4 други
Луис, Първи граф Маунтбатън (1900 – 1979)
Олга (1895 – 1918)
Татяна (1897 – 1918)
Мария (1899 – 1918)
Кралица Елизабет II (р. 1926)
Маргарет (1930 – 2002)

Романови и техните роднини от европейските кралски семейства

Хелена
(1846 – 1923)
ом.
Кристиан фон Шлезвиг-Холщайн
(1831 – 1917)

Луиза
(1848 – 1939)
ом.
Джон, херцог на Аргайл
(1845 – 1914)

Артър
(1850 – 1942)
ж.
Луиза Пруска
(1860 – 1917)

Леополд
(1853 – 1884)
ж.
Хелена фон Валдек-Пирмонт
(1861 – 1922)

Биатрис
(1867 – 1944)
ом.
Хайнрих фон Батенберг
(1858 – 1896)

РУМЪНИЯ

Мария
(1875 – 1938)
ом.
крал Фердинанд Румънски
(1865 – 1927)

РУСИЯ

ШВЕЦИЯ

ИСПАНИЯ

Ирене
(1866 – 1953)
ом.
Хайнрих Пруски
(1862 – 1929)

Фридрих
(1870 – 1873)

Александра
(1872 – 1918)
ом.
Цар Николай II
(1868 – 1918)

Мария
(1874 – 1878)

Виктория Мелита
(1876 – 1936)
ом.
(1) Ернст Лудвиг фон Хесен-Дармщат
(1868 – 1937)
(2) велик княз Кирил, Русия
(1876 – 1938)

Маргарет
(1882 – 1920)
ом.
Густав VI Адолф
(1882 – 1973)

2 други

Виктория Евгения (Ена)
(1887 – 1969)
ом.
Алфонсо XIII
(1886 – 1941)

3 други

Анастасия
(1901 – 1918)

Алексей
(1904 – 1918)

Густав Адолф
(1906 – 1947)

Ингрид
(1910 – 2000)
ом.
Фредерик IX Датски
(1899 – 1972)

3 други

Алфонсо
(1907 – 1938)

Хуан
(1913 – 1993)

Гонсало
(1914 – 1934)

4 други

Речник на имената

Авдеев, Александър: заместник на Яковлев и по-късно комендант на Ипатиевата къща в Екатеринбург

Александра/Аликс/Алики: принцеса Александра фон Хесен-Дармщат; Александра Фьодоровна, царица на Русия; съпруга на Николай II

Алексеев, генерал Михаил: началник-щаб на императорската руска армия от 1915 г. до абдикацията на Николай II през март 1917 г.

Алексей Николаевич Романов: царевичът, син на Николай и Александра; кръщелник на Вилхелм

Али, капитан Стивън: агент на британската Секретна разузнавателна служба (МИ6) с база в Мурманск

Алис: принцеса на Великобритания, по-късно велика херцогиня на Хесен-Дармщат, майка на Александра, Ирене, Ела, Виктория Милфорд-Хейвън и „Ърни"; сестра на „Бърти"

Алфонсо XIII: крал на Испания, съпруг на Ена

Анастасия Николаевна Романова: четвърта дъщеря на Николай и Александра

Андерсен, Ханс Нилс: датски бизнесмен и приятел на британското и датското кралско семейство

Армитстед, Хенри: агент на компанията „Хъдсънс Бей", базиран в Архангелск

Балфур, Артър: британски външен министър, 1016–1919 г.

Белобородов, Александър: Председател на Уралския областен съвет от януари 1918 г.

Бенкендорф, граф Павел: оберхофмаршал и церемониалмайстор в руския императорски двор

Бетман-Холвег, Теобалд фон: германски канцлер, 1909 – юли 1917 г.

Боткин, д-р Евгений: лекар на руското императорско семейство, който ги придружава в Тоболск и Екатеринбург

Боткин, Пьотр: императорски руски посланик в Лисабон; брат на Евгений Боткин

Брендстрьом, генерал Едвард: шведски пратеник в Санкт Петербург/Петроград, 1906–1920 г.

Брокдорф-Ранцау, граф Улрих фон: германски пратеник в Копенхаген, 1912–1918 г.

Буксхьовден, баронеса София: почетна придворна дама на Александра

Бърти, сър Франсис: британски посланик в Париж, 1905–1918 г.

„Бърти“: Уелски принц, по-късно крал Едуард VII; баща на крал Джордж V; съпруг на Александра, кралицата майка

Бюканън, Мериъл: британска писателка, дъщеря на сър Джордж Бюканън

Бюканън, сър Джордж: британски посланик в Санкт Петербург/Петроград, 1910–1917 г., баща на Мериъл Бюканън

Валдемар: принц на Дания, брат на Дагмар и кралицата майка; чичо на Николай

Василиев, отец Алексей: свещеник в Благовещенската църква в Тоболск; съучастник на Соловьов

Велика княгиня Мария Павловна Старша; леля на Николай по брачна линия

Виктория Мелита, вж. велика княгиня Виктория Фьодоровна

Виктория Милфорд-Хейвън: принцеса Виктория Хесен-Дармщат; съпруга на принц Лудвиг фон Батенберг, по-късно маркиза Милфорд-Хейвън. Сестра на Александра, Ела, Ирене и „Ърни“; племенница на „Бърти“

Виктория Фьодоровна, велика княгиня: принцеса Виктория Мелита, дъщеря на великата княгиня Мария Александровна (Сакскобургготска), сестра на Мария Румънска, първа братовчедка на Александра и Николай

Вилхелм: кайзер на Германия, първи братовчед на Александра и Джордж V, кръстник на Алексей

Вирубова, Ана: близка приятелка и придворна дама на Александра

Воровски, Вацлав: съветски посланик в Стокхолм, 1917–1918 г.

Гийар, Пиер: швейцарски учител, преподавал френски на великите княгини и царевича Алексей

Голошчекин, Филип: военен комисар на Уралския областен съвет

Густав V: крал на Швеция, далечен роднина на Романови по брачна линия

Дагмар/вдовстваща императрица: принцеса Дагмар Датска, вдовстваща императрица на Русия, известна с името Мария Фьодоровна; сестра на кралицата майка на Великобритания, майка на Николай и леля на Кристиан X

Дейвидсън, сър Артър: началник на конюшните при „Бърти“ и по-късно при крал Джордж V, 1910–1922 г.

Ден, Лили: дама от близкото обкръжение на Александра, но без официална позиция в двора

Джордж V: крал на Великобритания и Северна Ирландия; първи братовчед на Вилхелм, Николай и Александра

Долгоруков, княз Василий: генерал-адютант на Николай в главния щаб на армията, последвал го в Тоболск; доведен син на граф Бенкендорф

Ела: принцеса Елизабет фон Хесен-Дармщат, по-късно руската велика княгиня Елисавета, сестра на Александра, Ирене, Виктория Милфорд-Хейвън и „Ърни“

Ена: Виктория Евгения фон Батенберг, кралица на Испания и съпруга на Алфонсо; първа братовчедка на Александра и племенница на „Бърти“

Игън, Морис: американски посланик в Дания, 1907 – декември 1917 г.

Ирене, принцеса: съпруга на Хайнрих Пруски, сестра на Александра, Ела, Виктория Милфорд-Хейвън и „Ърни“; снаха на Вилхелм

Йофе, Генрих: първият съветски посланик в Берлин, 1918 г.

Керенски, Александър: министър на правосъдието във Временното правителство, март 1917 г.; военен министър, май 1917 г.; премиер, юли – октомври 1917 г.

Кинлин, Алберт фон: секретар в германската легация в Стокхолм

Кобилински, полковник Евгений: комендант на гарнизона на Александровския дворец в Царское Село; началник на охраната в Губернаторския дом в Тоболск

Коковцов, Владимир: бивш премиер на Русия, 1911–1914 г.

Контрерас, Фернандо Гомес: испански търговски аташе в Петроград, 1918 г.

Кралица майка: Александра, принцеса на Дания, съпруга на „Бърти“, майка на крал Джордж V; леля на Николай и Александра

Кривошеин, Александър: руски монархист, бивш имперски министър на земеделието, 1908–1915 г.

Кристиан X: крал на Дания, 1912–1947 г., племенник на кралицата майка, Дагмар и Валдемар и първи братовчед на Николай

Ксения: велика княгиня Ксения Александровна, дъщеря на Дагмар и сестра на Николай; съпруга на „Сандро“

Кудашев, княз Иван: руски посланик в Мадрид, заменен през юли 1917 г. от Неклюдов

Къминг, сър Мансфийлд: началник на MI1c, външния отдел на британската Секретна разузнавателна служба (SPC), известна като МИ6

Кюлман, Рихард фон: германски външен министър, август 1917 – юли 1918 г.

Львов, княз: премиер на Временното правителство, март – юли 1917 г.

Лид, Йонас: норвежки бизнесмен, корабен магнат и авантюрист; пионер на плаването през Карско море до Русия

Лойд Джордж, Дейвид: британски премиер от военновременното коалиционно правителство на консерватори и либерали, 1916–1922 г.

Локхарт, Робърт Брус: дипломат и шпионин; британски генерален консул в Москва, 1917 г.; първи британски пратеник при Съветите, 1918 г.

Локър-Лампсън, Оливър: капитан-лейтенант в Доброволческия резерв на британския Кралски флот, командващ Британския брониран ескадрон в Русия през 1916–1917 г.

Макдоналд, Рамзи: британски депутат от Лейбъристката партия, водач на опозицията и първи премиер от Лейбъристката партия през 1924 г.

Мария Георгиевна, велика княгиня: съпруга на великия княз Георгий Михайлович, дъщеря на Георгиос I, крал на Гърция

Мария Николаевна Романова: третата дъщеря на Николай и Александра

Мария Румънска: съпруга на престолонаследника и по-късно кралица на Румъния; дъщеря на великата княгиня Мария Александровна (Сакскобургготска),

сестра на великата княгиня Виктория Фьодоровна; първа братовчедка на Николай и Александра

Марков, корнет Сергей: руски монархист, известен като Малкия Марков

Марков, лейтенант Николай: руски монархист, известен като Марков II

Мери Дел Вал, Алфонсо: испански посланик в Лондон, 1913–1918 г.

Мери, кралица: принцеса Мей от Тек, съпруга на крал Джордж V

Милюков, Павел: външен министър на временното правителство, март–май 1917 г., наследен от Терешченко

Мирбах, граф Вилхелм фон: германски посланик в Москва, април–юли 1918 г.

Михаил Александрович, велик княз: брат на Николай и син на Дагмар

Михаил Михайлович, велик княз: „Миш-Миш", син на великия княз Михаил Николаевич; внук на Николай I и брат на „Сандро"

Мод, принцеса: дъщеря на „Бърти" и Александра, кралицата майка; кралица на Норвегия и съпруга на крал Хокон VII

Мосолов, граф Александър: началник на канцеларията на императорския двор

Нейдгарт, Дмитрий: руски монархист и член на десните и центристки кръгове

Неклюдов, Анатолий: посланик на императорска Русия в Стокхолм, 1913–1917 г.; посланик в Мадрид, юни – септември 1917 г.

Николай Николаевич, велик княз: братовчед на Николай, който обаче се обръща към него с „чичо"; бивш главнокомандващ на императорската руска армия

Николай/Ники: Николай II, цар на Русия, съпруг на Александра и син на Дагмар

Олга Николаевна Романова: най-голямата дъщеря на Николай и Александра

Палеолог, Морис: френски посланик в Санкт Петербург/Петроград, 1914–1917 г.

Панкратов, Василий: комендант на Губернаторския дом в Тоболск

Престън, Томас: британски консул в Екатеринбург, 1913–1918 г.

Пул, генерал-майор Фредерик К.: британски главнокомандващ на Съюзническите сили за интервенция в Северна Русия, май – октомври 1918 г.

Ратибор, принц Максимилиан фон: германски посланик в Мадрид

Родзянко, Михаил: председател на Държавната дума, 1911–1917 г.

Сакскобургготска, херцогиня: великата княжна Мария Александровна, дъщеря на цар Александър II; съпруга на британския принц Алфред, херцог Сакскобургготски; по съпружеска линия леля на Александра, Ела, Ирене, Виктория Милфорд-Хейвън и „Ърни" и леля на Николай по кръвна линия

„Сандро": великият княз Александър Михайлович, женен за сестрата на Николай, Ксения

Свердлов, Яков: председател на Централния изпълнителен комитет и дясна ръка на Ленин; в близък контакт с болшевиките от Уралския областен съвет, той изиграва решаваща роля в съдбата на Романови

Сесил, лорд Робърт: заместник-министър на външните работи, 1915–1919 г.

Скавениус, Харалд: датски посланик в Петроград до 1920 г.

Соловьов, лейтенант Борис: руски монархист, планирал спасението на Романови; съпруг на дъщерята на Распутин, Мария

Стамфордхам, лорд: Артър Биг, Първи барон Стамфордхам, частен секретар на крал Джордж V, 1910–1931 г.

Татяна Николаевна Романова: втора дъщеря на Николай и Александра

Терешченко, Михаил: руски външен министър, май–октомври 1917 г., наследник на Милюков

Трепов, Александър: руски монархист и бивш премиер, 1916–1917 г.

Удхаус, Артър: британски консул в Петроград, който се грижи за британските дипломатически интереси там, след като посланикът сър Джордж Бюканън се връща в Обединеното кралство през януари 1918 г.

Уотърс, Уолскорт Хели-Хъчинсън, бригаден генерал: началник на британската военна мисия при императорската руска армия през Първата световна война; приятел на Вилхелм

Ханбъри-Уилямс, генерал-майор сър Джон: глава на Британската военна мисия в Русия, 1914–1917 г.; базиран в Ставката, съветник на Николай

Хардинг, лорд: Първи барон на Пенсхърст, постоянен заместник-министър на външните работи, 1916–1920 г.

Хардинг, сър Артър: британски посланик в Мадрид, 1913–1919 г.

Хаушилд, Херберт: първи секретар и действащ германски консул в Москва, 1918 г.

Хауърд, сър Есме: Първи барон Хауърд от Пенрит, извънреден пратеник и пълномощен министър при краля на Швеция, 1913–1918 г.

Хитрово, Рита (Маргарита): приятелка на Олга, която работи заедно с нея като медицинска сестра в болницата ѝ в Царское Село

Хокон VII: крал на Норвегия, женен за своята първа братовчедка Мод, която също като него е и първа братовчедка на Николай

Чичерин, Георгий: Народен комисар по външните работи в първото съветско правителство, 1918–1930 г.

„Ърни“: великият херцог Ернст Лудвиг III фон Хесен-Дармщат, брат на Александра, Ела, Ирене и Виктория Милфорд-Хейвън

Юровски, Яков: уралски болшевик и член на ЧК (тайната полиция); назначен за комендант на Ипатиевата къща на 4 юли 1918 г., за да организира и проследи за изпълнението на екзекуцията на семейство Романови

Юсупов, княз Феликс: убиец на Распутин; племенник по брачна линия на Николай и Александра; един от заговорниците, които искат да отстранят Александра от властта

Яковлев, Василий: известен и като Константин Мячин. Съветски комисар, който отговаря за прехвърлянето на Романови от Тоболск в Екатеринбург

Вместо начало

След публикуването на две книги за последното императорско семейство на Русия, през 2008 и 2014 г., една книга за Ленин през 2009 г. и една за Руската революция през 2016 г., смятах, че е дошъл краят на моята писмена любовна афера с Романови и Русия. Струваше ми се, че съм изчерпала всичко, което имам да кажа по темата. От този момент нататък като писател щях да остана по-близо до дома и да се върна към другата си любов – викторианците.

Нещо обаче не ми даваше мира. Романови не ми позволяваха да си тръгна.

Романови. Русия. Революцията. Тези три думи упражняват притегателна сила, под въздействието на която много от нас са станали съпричастни с трагичната история на последното императорско семейство на Русия през столетието, последвало неговата смърт. Величественото им звучене в много отношения противоречи на реалните факти за семейството в центъра на тази история въпреки неговата царственост. В какво се крие неувяхващото очарование на цар Николай II, неговата съпруга Александра и петте им деца – Олга, Татяна, Мария, Анастасия и Алексей? Въпреки че въплъщават апотеоза на тристагодишното династично управление на Романови в Русия – като собственици на приказно богатство, огромни земи и множество грандиозни дворци, – това, с което ни привличат, не е епичният мащаб на тяхната история, а по-скоро дълбоко вълнуващият човешки разказ за членовете на едно тихо, любящо семейство, избягващи всяка показност, които са ценили най-много от всичко своята близост, но са завършили живота си като жертви на грозно убийство.

Въпреки че родителите със своята история дават насока на действието в първите глави на тази книга – и ние ще видим как в много отношения предизвикват сами жестоката си съдба, – децата са онези, които вдъхват неизменно чувство на съжаление и копнеж за друг, различен край.

Като владетели на най-могъщата империя в света, Николай и Александра отчаяно жадуват за син и наследник. Раждането на четири дъщери скоро една след друга между 1895 и 1901 г. – Олга, Татяна, Мария и Анастасия – е причина за значителни обществени терзания, но и голяма лична радост в същото време.

Появата – най-после – на син и наследник на трона на Романови, Алексей, преобръща живота на семейството. Всичко се съсредоточава върху болнавия царевич и безкрайните битки да бъде опазен от разрушителните атаки на хемофилията, предадена му неволно по майчина линия, която по всяко време би могла да убие „Надеждата на Русия".

Цялото това внимание, насочено към Алексей, постепенно превръща сестрите му в незабележим фон – анонимна група хубави девойки, които не предизвикват противоречия и изглеждат очарователни и скучни в същото време. Все пак, въпреки че живеят постоянно в сянката на своя сестрински дълг към брат си и предаността към своята властна майка с разклатено здраве, сестрите Романови запазват поразителната си индивидуалност. Добрата и чувствителна Олга, която обича поезията, но е склонна към самовглъбяване и резки промени на настроението, като най-голяма чувства бремето на отговорността да служи за пример. Дейната и способна Татяна, за разлика от нея, никога не издава чувствата си и изпъква особено с умението си да организира нещата. Тя е предпазлива и резервирана като майка си, към която изпитва голяма преданост. Мария е мила, нежна и любяща, родена да се грижи за другите, и обича децата. Като третото от пет деца обаче тя лесно става обект на тормоз от страна на другите, особено четвъртата сестра, Анастасия. Много е писано за най-младата от сестрите Романови – може би за сметка на останалите, – но тя е изключителен индивидуалист, непокорен дух, пламенна и екстровертна, надарена със способността да забавлява и ободрява. И накрая идва Алексей – будно, любознателно дете, разглезено и поощрявано в пристъпите си на лошотия в резултат от прекомерната закрила на майка си, което обаче с възрастта показва забележителен интелект и интуиция, както и състрадание към онези, които подобно на него страдат от лошо здраве.

Интимният, грижливо защитен домашен кръг, създаден от техните мама и татко, който петте деца обитават с такова задоволство до избухването на войната през 1914 г., е много различен от публичния свят, в който се изявяват Николай и Александра. Към 1917 г., когато революционната среда променя бързо Русия, самодържавните цар и царица – които някога са се радвали на такава любов като „бащицата" и „майчицата" на народа – стават обект на силна демонизация. Страната е изтощена от злоупотребите на стария репресивен царски режим, все по-силни стават гласовете на недоволство, които настояват за тяхното сваляне и за установяването на демократично конституционно правителство.

През 1914–1918, годините на войната, децата Романови започват да забелязват и изпитват непосредствено грозния факт на масовата неприязън към техните родители. Налага им се да пораснат бързо – двете най-големи сестри, Олга и Татяна, се обучават, за да работят като медицински сестри в болницата,

основана от майка им в Царское Село, и всички, включително Алексей, подкрепят благотворителните дейности на Червения кръст, посещават болници и се ангажират с други дейности, свързан с войната. След това обаче войната преминава в революция и хаос; през март 1917 г. метафоричната клетка, която е предпазвала децата на Романови до този момент, става напълно реална и плашеща. Отменен е старият орган на управление в царска Русия, Държавната дума, а на Николай е наложено решението да абдикира. Вече като пленници на новото руско Временно правителство, семейство Романови остават под домашен арест – най-напред в Александровския дворец от март до юли 1917 г., след което от август до април 1918 г. са прехвърлени в Тоболск и накрая са изпратени в Къщата със специално предназначение в Екатеринбург.

На това място, в този център на уралската минна индустрия в Западен Сибир, през последните деветдесет и осем дни от живота си Романови най-после започват да долавят зловеща промяна в атмосферата. Дотогава те са понасяли еднообразието на своето пленничество със смесица от мъчително отегчение и спокойно примирение. За болшевишката революция обаче развръзката наближава; а това означава едно: безмилостен наказателен акт на разплата с цялото императорско семейство. Николай и Александра сигурно са предчувствали, че рано или късно революцията ще стовари възмездието си върху тях. Но дали са очаквали това да се случи и с децата им?

Жестоката смърт на тези седем царски жертви, заедно с лекаря им и трима верни слуги, колкото и ужасна да ни се струва днес, навремето е забравена бързо. Те скоро се размиват в много по-страшния списък от безмилостни сблъсъци и убийства от годините на размирици и гражданска война през 1917–1922 г., когато загиват единайсет милиона руснаци.

Въпреки това обаче в исторически аспект за някои хора семейството Романови ще бъдат винаги емблематичните първи жертви на новия съветски режим и на една система, която ще погуби още милиони хора през последвалите десетилетия на сталинистки репресии. Има и друг елемент, който не позволява тази история да изпадне от общественото съзнание: упоритото, често не докрай осъзнато чувство, че цареубийството, убийството на крал или цар, е убийство на божи помазаник; че цареубийството е акт, преминаващ границата, отвъд която е възможно всяко зло.

В крайна сметка обаче това, което ни ужасява най-много, е убийството на невинни деца.

Привързах се силно към семейство Романови от самото начало – когато вървях по улиците на Екатеринбург през лятото на 2007 г., след като пристигнах там, за да правя проучвания за моята книга Ekaterinburg: The Last Days of the Romanovs. През влажния и горещ юли и късно през призрачните полярни нощи,

които сияеха над града, кръстосвах улиците от север на юг и от изток на запад, като извиквах във въображението си последните дни на Романови в Ипатиевата къща на Вознесенски проспект. Отидох до Коптяковската гора на 15 километра от Екатеринбург и заедно с поклонниците, скърбящи за Романови, почетох в унесено мълчание мястото, където набързо и в безпорядък през онази първа нощ са били изхвърлени телата на семейството и неговите верни спътници. Намерих скромния дървен кръст с пластмасови цветя на една горска поляна наблизо, където всички те – с изключение на Мария и Алексей – са били хвърлени в плитък гроб четирийсет и осем часа след убийството им. Замислих се по каква причина точно тази история има такава власт над въображението ми. Можех да разбера силното, всеобхватно чувство на скръб за смъртта на Романови, което продължаваха да хранят в душите си вярващите православни руснаци; и подобно на всеки друг, бях под мощното въздействие на драматичните и трагични елементи в тези събития. Най-силно привлечена бях обаче в качеството си на историк и писател. Исках да получа отговори на въпроси, които ме измъчваха отдавна и които според мен никой още не се беше опитал да изясни. Исках да се опитам да стигна до истината за това, което всъщност се е случило през 1917–1918 г.

Канонизацията на убитите членове на семейство Романови през 80-те години на XX в., последвана от възраждането на Руската православна църква след падането на комунизма през 1991 г., беше подхранвала чувство на трепетно благоговение, което днес е превърнало Екатеринбург във важен център на поклонение. В резултат от това през последните двайсет и пет години в постсъветска Русия излязоха на бял свят многобройни свидетелства за обстоятелствата на пленничеството, в което е живяло семейството през този период – от домашния арест в Александровския дворец до последните мъчителни, злокобни дни в Екатеринбург. От 90-те години на XX в. руски историци публикуват ценни сведения, които дълго време са събирали прах в съветските архиви, и пишат с подробности за обстоятелствата на убийствата и самоличността на техните извършители. Продължаващата полемика относно ДНК изследването на останките – извършено първоначално през 90-те и повторно в по-близко време по искане на Руската православна църква – означава, че темата редовно изплува в съдържанието на пресата. Всеки път, когато се случи това, то дава храна на неизбежните и досадни конспиративни теории и твърдения; те не са отшумели и досега.

През юли 2018 г. се навършват сто години от убийството на Романови. Това без съмнение е уместният и най-подходящ момент да затворим метафорично ковчега и да доведем тази история докрай. За мен като историк остават няколко парещи въпроса, които никой още не е разнищил – освен откъслечно, тук-там и при това често на базата на предположения, а не на оригинални проучвания, подкрепени с доказателства. Те са следните:

Защо никой не успява да спаси Романови?

Защо семейството не получава помощ от многобройните си царствени братовчеди в Европа? Защо правителствата на държавите от Антантата, в съюз с които Русия упорито продължава участието си във войната в продължение на три години и половина, не им подават ръка? Защо руското Временно правителство се оказва безсилно да организира своевременната им и безопасна евакуация от Русия след отказа на Николай от престола? Защо Германия не се възползва от по-силната си позиция в мирните преговори с болшевиките в Брест-Литовск през 1918 г. и не настоява за освобождаването на Романови? И защо всички се оставят толкова лесно да бъдат заблудени от двуличната игра на Лениновото съветско правителство, що се отнася до реалните обстоятелства на жестокото убийство на императорското семейство?

От много години говоря за Романови на литературни фестивали и в края на всяка лекция винаги получавам два предвидими въпроса. Единият е: „Избягала ли е Анастасия?“, а другият: „Защо крал Джордж V е предал братовчедите си Романови и не им е дал убежище в Англия?“.

О, значи всичко е по вина на крал Джордж? Кралят на Великобритания не е препуснал в галоп, за да спаси братовчедите си Романови. Де да беше толкова просто. Историята, която разплитам тук, е много по-сложна: това е разказ за интригуващи междуличностни и семейни отношения; за вътрешни и международни политически съперничества и предразсъдъци; за капризите на географията и климата и произтичащите от тях логистични трудности; и – на най-елементарно ниво – за това как подходящият момент просто е бил пропуснат.

За да намеря обяснение за всичко това, реших, че най-напред трябва да се ориентирам в нагласите и отношенията на царските братовчеди, които се оказват във война или в състояние на несигурен неутралитет през август 1914 г. Това означаваше да се върна към затворения, изпълнен с кръвосмешения свят на европейските кралски династии от 90-те години на XIX в.